
**GÜRCİSTAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ ANKARA SEFİRİ SİMON
MDİVANI'NİN ANADOLU RAPORLARI***
(06-10. 02. 1921; 1930)

**THE REPORTS OF GEORGIAN DEMOCRATIC REPUBLIC
AMBASSADOR SIMON MDIVANI CONCERNING ANATOLIA**
(06-10. 02. 1921;1930)

**ДОНЕСЕНИЯ ПОСЛА ГРУЗИНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ СИМОНА МДИВАНИ ПО ПОВОДУ АНАТОЛИИ**
(06-10. 02. 1921;1930)

Roin KAVRELİSHVİLİ**

ÖZ

26 Mayıs 1918 yılında kurulan Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti hükümeti tarafından 27 Aralık 1920 yılında Ankara'ya elçiler gönderildi. Bu makalede, anılan olayla ilgili Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara sefiri S. Mdivani tarafından Gürcistan Dışişleri Bakanlığına gönderilen raporlar değerlendirilmiştir.

06. 02. 1921 tarihli raporda Tiflis-Ankara arasında yapılan bir yolculuktan bahsedilmiştir. Yolculuk 27. 12. 1920 yılında başlamış ve 31. 01. 1921 yılında sona ermiştir. Gürcistan elçiliğine bütün yolculuk boyunca Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey eşlik etmiştir. Yolculuğun bu kadar uzun sürmesi arabaların ve yolun bozuk olmasından kaynaklanmıştır. S. Mdivani raporunda Bekir Bey'e ilgileri için teşekkür ediyor ve Samsun, Trabzon ve geçtikleri bütün şehirlerde yerel hükümet ile Ankara Hükümeti milletvekilleri tarafından bütün heyeti sıcak karşıladıklarından bahsediyor. S. Mdivani'ye göre Gürcistan Sefirliğinin binası Ankara dışında bulunuyordu ve o zamanın şartlarına göre çalışmaları yürütmek için çok uygundu.

10. 02. 1921 tarihli raporunda S. Mdivani Anadolu'nun devlet nizamından bahseder. Ona göre bütün eyaletlerin yöneticileri, askeri komutanlar, belediye başkanları ve diğer memurlar Ankara Hükümeti tarafından atanmışlardır. Ancak, yönetim sistemi eski Osmanlı

---

* Makale 12-15 Kasım Tarihinde İzmir'de Düzenlenen Uluslararası I. Dünya Savaşı Sempozyumu'nda (Türk-Rus Penceresi) Sunulan Bildirinin Genişletilmiş Halidir.

** ORCID: [0000-0001-5829-8557](https://orcid.org/0000-0001-5829-8557), KAVRELİSHVİLİ, R., Prof. Dr., Samtskhe-Javakheti State University, Akhaltsikhe, Georgia, roinkav@gmail.com

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

tarzında kalmıştır. Yazar “Misak-i Milli'den” bahseder ve Mili Mücadele hareketini anlatır. Kendisine göre Milli Mücade hareketinin ilk etapta kısıtlı olmasının sebeplerinden birisi Anadolu demir yollarının İtilaf Devletlerinin elinde olması idi. Dolayısıyla Milli Mücadele hareketi ilk önce Erzurum-Sivas arasında yoğunlaştı. Raporda Milli Mücadele yöneticileri arasında var olan belli başlı anlaşmazlık sebeplerinden, halkın milli hareketlere bakışından, liderlerin faaliyetlerinden, onların çalışmalarını etkileyen diğer liderlerin otoritelerinden de söz edilmiştir. Raporda Enver Paşa'nın Moskova faaliyetleri ve Ankara Hükümeti ile Bolşevik Hükümeti arasında kurulan temaslar dile getirilmiştir. İstanbul Hükümeti tarafından Sevr Antlaşması'nın kabulü atıl bir hareket diye değerlendirilmiştir. Ayrıca Sv. Mdivani İngiltere ve İtalya askeri güçlerinin Anadolu topraklarından çekilmesinden ve İtilaf Devletleri tarafından Ermenistan ile Yunanistan'a destek verilmesinden bahsetmektedir. Kendisi TBMM hakkında bilgi vermekte ve milletvekillerinin siyasi yanlışlıklarından söz etmektedir.

1930 Tarihli mektup S. Mdivani'nin Rusya, Polonya ve Türkiye hakkında yaptığı siyasi değerlendirmesidir. Sv. Mdivani raporunda Polonya ve Türkiye arasında var olan ilişkilere etraflıca değinmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Gürcistan, Ankara, S. Mdivani, Samsun, Trabzon.*

ABSTRACT

Georgian Democratic Republic Government sent ambassador to Ankara on December, 27 in 1920 after the Russian Empire dissolved on May, 26, 1918.

In the study, the reports sent to foreign ministry in Georgia by Georgian Democratic Republic Ankara ambassador called S. Mdivani were discussed.

The reports give information on the travel made between Tiflis and Ankara on 06 February in 192. The journey started on 27 December in 1920 and ended on 31 January in 1921. Foreign minister of Ankara Bekir Sami Bey accompanied Georgian embassy through the journey. The fact that the journey took a long time stemmed from the rough road and broken down cars. S. Mdivani expressed his thanks to Bekir Sami Bey and wrote that they were welcomed by the local government and representatives of Ankara government. According to S. Mdivani, the building of Georgian ministry was located outside the borders of Ankara and the activities were conducted favourably those days.

S. Mdivani wrote in the reports dating 10.02.1921 about the government policy. According to him, all the officers, generals, mayors were appointed by Ankara government but the policy was still Ottoman. The writer also mentioned the national pact and national struggle. To him, the reason for the inability of national struggle was that the railway of Anatolia was being kept by allied powers. That is why, the national struggle was centered in Erzurum and Sivas firstly. In the report, it is also written about the reason of conflict among the leaders of national struggle and government and the attitude of public towards the national struggle, the activities of leaders and the authorities of other leaders which affected their performance. In the report, Enver Pasha's activities on Moscow and the contact between Bolshevik government and Ankara are reflected. The acceptance of the treaty of Sevres by Istanbul government was considered as an unproductive act in the report. Also, S. Mdivani mentioned that England and Italy disengaged their soldiers in Anatolia and the allied power support for Armenia and Greece. He talked about Grand National assembly of Turkey and representatives' political biases.

The documents dating 1830 are Svimon Mdivani's political review about Russia, Poland and Turkey. In the document he widely surveys the issues of diplomatic relations between Poland and Turkey.

Key words: *Georgia, Ankara, S. Mdivani, Samsun, Trabzon*

АННОТАЦИЯ

Правительство Демократической республики Грузия, созданная 26 мая 1918 года, 27 декабря 1920 года отправило своё дипломатическое представительство в Анкару. В нижеследующей статье рассматриваются донесения посла Демократической республика Грузия в Анкаре С. Мдивани, отправленные в МИД Грузии.

В донесении от 06. 02. 1921 года говорится о путешествии между Тбилиси и Анкарой. Путешествие началось в 27. 12. 1920 г. и закончилось 01. 01. 1921 г. Представительство Грузии до прибытия в Анкару сопровождалось министром иностранных дел правительства Анкары Бекиром Сами Беем. Тот факт, что путешествие заняло так много времени, объясняется поломкой дорог и автомобилей. В своем донесении Мдивани благодарит Бекира Бея за его интерес и отмечает, что их приветствовали местные правительства и депутаты правительства Анкары в Самсуне, Трабзоне и всех городах, через которые они прошли. По словам Мдивани, здание посольства Грузии находилось за пределами Анкары и было очень удобно выполнять работу в соответствии с условиями того времени.

В своем донесении от 02. 1921 г. С. Мдивани рассказывает о государственном строе Анатолии. По его словам, бюрократы, военные командиры, мэры и другие должностные лица всех провинций были назначены правительством Анкары. Однако, система управления осталась в старом, османском стиле. Автор донесений рассказывает о “Национальном пакте” и объясняет смысл и ход Национально-освободительного движения Турции. По его словам, одним из причин ограничений в ходе национальной борьбы являлось нахождение железных дорог Анатолии в руках государств Антанты. В связи с этим, Национально-освободительная борьба более усилилась между Эрзурумом и Сивасом. В донесении упоминаются об основных причинах разногласий между лидерами национально-освободительного движения, отношение народа к национально-освободительному движению, деятельность и авторитет влиятельных лидеров этого движения. Там же отражается деятельность Энвера Пашы в Москве и контакты, установленные между правительством Анкары и правительством большевиков. Принятие Севрского договора правительством Стамбула оценивается праздным движением. Также С. Мдивани упоминает о выводе британских и итальянских вооруженных сил из Анатолии и поддержки Армении и Греции государствами Антанты. Он дает информацию о Великом Национальном Собрании Турции и рассказывает о политической предвзятости депутатов.

В донесении от 1930 г. С. Мдивани делает политическую оценку по поводу отношений между Россией, Польшей и Турцией.

Ключевые слова: *Грузия, Анкара, С. Мдивани, Самсун, Трабзон.*

Giriş

Makalede arşiv kaynaklara, ilgili araştırmalar ile dönemin basınında yer alan bilgilere dayalı olarak 1921’de Ankara Hükümeti ile Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti arasında diplomatik ilişkilerin kuruluşu konusu tetkik edilmiştir. Gürcü sefiri S. Mdivani tarafından gönderilen raporlardan Milli Mücadele meselesi üzerine yabancı bir diplomatın gözü ile değerlendirilen haberler üzerine durulmuştur. Bunun dışında, raporlardan İtilaf Devletlerinin Anadolu üzerindeki emelleri yeniden gözden geçirilmiş ve sefirin buna yönelik yaklaşımları değerlendirilmiştir. Milli Mücadele döneminde ve Rusya İmparatorluğu dağıldıktan sonra Ankara Hükümeti ile Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti arasında

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

kurulan diplomatik ilişkilerin gerek iki hükümet, gerekse bölge istikrarı açısından ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır.

Yöntemler

Makale üzerinde çalışılırken, karşılaştırmalı, eleştirel ve sistem analizi gibi deneysel ve tamamen teorik bir yöntem bilim kullanılmıştır. Her raporun analiz ile değerlendirmesine dayanarak, nihai sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuçlar

1. Makalede raporların yazıldığı dönem içerisinde TBMM ve Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti arasında diplomatik ilişkilerin kuruluşunun seyri;
2. İki hükümet arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasında dış ve iç faktörlerin etkisi;
3. Milli Mücadele döneminde Anadolu'nun yapısı ile yerli halkın konuya ilgili yaklaşımları;
4. İtilaf Devletlerinin Anadolu üzerindeki emelleri;
5. TBMM Hükümeti'nin yabancı ülke hükümetleri ile kurduğu temas ile siyaseti analiz edilmiştir.

Tartışma

Rusya İmparatorluğu dağıldıktan sonra Gürcistan 26 Mayıs 1918 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Guruli, 2011:57). Bağımsızlık dönemi 25 Şubat 1921 yılına yani Gürcistan'ın Bolşevik istilasına ve Gürcistan'da Sovyet İktidarının kurulmasına kadar sürmüştür (Toidze, 1991:11).

Türkiye müstakil ve kuvvetli bir Gürcistan'ın varlığını aynı zamanda menfaatleri için uygun görmekteydi ve bu görüşlerini 21 Ekim 1920'de Gürcü Hükümetine bir nota ile bildirmiştir (Sürmeli, 2001:617).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gürcistan'ın dostluğunu kazanmak için 23 Ekim 1920'de Miralay Kazım (Dirik) Bey'i Tiflis'e elçi tayin etmiştir (Dayı, 1997:269). Kazım Bey Tiflis'e 13 Kasım 1920'de gelmiştir (Sakartvelos Respublika, 1920: Sayı № 29, Kasım).

1920 Aralık ayında Ankara Hükümeti Dış İşleri Bakanı Bekir Sami Bey Moskova'dan Tiflis'e gelmiş ve Gürcistan Hükümetiyle resmi görüşmelerde bulunmuştur (Svanidze, 2007:393). Gürcistan Hükümeti Ankara'da sefirlik açmaya karar vermiştir. Sefirlik kadrosuna elçi olarak Simon Mdivani, General Eristavi, Aristo Çumbadze, Dimitri Şalikaşvili ve Emukhvari atanmıştır (Svanidze, 2000:149).

Gürcü elçisi Simon Mdivani, itimatnamesini TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya 8 Şubat 1921'de sundu (Sürmeli, 2001:619). Bu tarihten itibaren Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti ile TBMM Hükümeti arasında diplomatik ilişkiler resmen başlamıştır. Bu gelişmeler dönemin Türk basınında da yer aldı¹. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yer alan habere göre “*Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile sefir cenapları ve maiyeti gayet samimi bir surette selamlaştılar. Ba'de sefir cenapları aynen atıye derc ettiğimiz itimatnamesini paşa*

---

¹ Bu konuda bizlere yardımcı olan Prof. Dr. Serpil Sürmeli'ye teşekkür ederiz.

hazretlerine takdim etti. Bunu müteakip evvela sefir cenapları ve ba'de Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından suretleri atıye aynen derc olunan nutuklar irad olundu". Devamında gerek Mustafa Kemal Paşa'nın, Gerekse Sv. Mdivani'nin Türk Halkının istiklalinden, Gürcistan'ın bağımsızlığından ve her iki hükümet arasında dostluk ilişkilerinin devam ettirilmesinden bahsettiklerini görüyoruz (Hakimiyet-i Milliye, 9 Şubat, 1337/1921, No:104).

06. 02. 1921 Tarihli ve 28 numaralı belge S. Mdivani tarafından Gürcistan Dış İşleri Bakanı'na gönderilen telgraftır. Raporda Tiflis-Ankara arası yolculuktan bahsedilmiştir. Yolculuk 27. 12. 1920 yılında başlamış ve 31. 01. 1921 yılında sona ermiştir. Gürcistan elçiliğine bütün yolculuk boyunca Ankara Hükümeti Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey eşlik etmiştir. Yolculuğun bu kadar uzun sürmesi arabaların ve yolun bozuk olmasından kaynaklanmıştır. Sv. Mdivani raporunda Bekir Bey'e ilgileri için teşekkür ediyor ve Samsun, Trabzon ve geçtikleri bütün şehirlerde yerel hükümet ile Ankara Hükümeti Milletvekilleri tarafından heyetin sıcak karşılanmasından bahsediyor.

S. Mdivani'ye göre Gürcistan Sefirliğinin binası Ankara dışında bulunuyordu ve o zamanın şartlarına göre çok uygundu. Belgede *"Sizler için bizim yolculuğumuzun bu kadar uzun sürmesi belki de hayret vericidir. Tiflis'ten 27 Aralık'ta çıktık ve 31 Ocak akşam saatlerinde Ankara'ya vardık. Sizlere yolculuk esnasında ve yolculuğumuzun ta başından beri çektiğimiz zorlukların sebeplerini anlatmasını uygun gördüm: ilk engel olan sebeplerden birisi Batum'da bize tahsis edilecek arabaların gecikmesi oldu, dolayısıyla bir günümüzü Batum'da kaybettik. Aynı sebepten dolayı Samsun'da bir hafta bekledik, çünkü bize vadettiklerine göre, bizden üç-dört gün sonra çıkacak olan gemi arabalarımızı getirecekti. Ancak ümitlerimiz boşa çıktı. Arabalar üç-dört gün sonra değil de yalnız 18 Ocak'ta geldi. Biz arabaları Bekir Sami Bey'in aracılığıyla Samsun'da "Amerikalıların Yardım Komitesi'nden" aldık. Ancak bu arabalar o kadar eski ve yıpranmış idi ki, tamirata çok zaman alıyordu. Ayrıca, buranın yolculuk şartlarına göre bagajımız da çok fazlaydı. Bu yüzden geçici süre ile tahsis edilen arabalarla bagajımızı götüremeyeceğimiz için bir kısmını Samsun'dan, diğerini ise Amasya'dan Ankara'ya kağnılarla gönderdik. Buna rağmen arabaların ve yolların kötü olduğundan dolayı yolculuğumuz zordu. Bazı bir yerde fazlasıyla çamur ve kar vardı. Yolların bozuk olmasından dolayı demiryoluna kadar gideceğimiz yol daha uzadı (Samsun-Amasya-Tokat-Sivas-Kayseri-Ulukışla). Eğer böyle davranmasaydık, geçilmez bir yerde kalırdık ve daha fazla zaman kaybederdik. Bekir Bey bizimle olmasaydı sınırsız zorluklar çekerdik. Kendisi, bizim bölgeye yaklaşacağımızı haberini Bölge Valiliği'ne ve Emniyet Müdürlüğü'ne önceden veriyordu. Bu durum yolculuğumuzu daha da kolaylaştırdı.*

Ziya Bey Abaşidze'nin kabul edilmemesi bizlere fazlasıyla engel yarattı, çünkü Samsun'da iken Osmanlıca çok iyi bilen insana ihtiyacımız oldu. Daha önce yazdığım gibi Trabzon'da, aynen Samsun'da ve geçtiğimiz bütün şehirlerde ve her gittiğimiz yerde gerek Yerel Mülki İdari Amirlik Temsilcileri, gerekse devler adamları ve TBMM'si milletvekilleri bizleri çok hoş karşıyorlardı. Tabi ki, buralarda yaptığımız görüşmeler esnasında dil uzmanı gerekiyordu, maalesef

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

tercümanımız yoktu. Tercümanlığı Bekir Sami Bey ve Fransızca bilen Türkler üstleniyorlardı. Bu durumdan dolayı onları rahatsızlık etmemek için fazla soru sormuyorduk. Henüz Samsun'da iken Sizlere ve Gr. Giorgadze Bey'e bir telgraf çekerek Ziya Bey'in yerine "İslam Gürcistan" gazetesinin muhbiri olan Süleyman Efendi Varşanidze'nin göndermesini istedim. Ancak ne Sizden ne de Gr. Giorgadze Bey'eden cevap alamadım. Ayrıca artık Ankara'da iken, İstanbul'da bulunan S. Gigolaşvişi'den güvenilir bir Gürcü asıllı dil uzmanın bize göndermesini istedim. Ancak günümüze kadar cevap alamadım. Tercümansız verimli çalışmam mümkün değil, çünkü milletvekillerin ve bakanların çoğu Fransızca bilmiyor. Ayrıca medyayı daima takip etmemiz gerekiyor. Şimdilik kör ve sağırın olduğu durumundayız. Daha bir kez rica edip ya oradan uygun birisinin göndermesini ya da İstanbul'daki konsolosumuza yazmanızı ve oradan birisinin göndermesini istiyorum. Siz onlarla daha kolay irtibata girebilirsiniz.

Yolların düzeleceğine umuyordum ve bir ara arabalarımızı Samsun'da bırakmak zorunda kaldım. Ancak, artık bir aydır kar yağıyor ve bundan dolayı yollar düzeleceği yerine daha da bozuldu. Mart sonuna kadar yolların düzeleceğinden ümidimizi kestik, dolayısıyla arabaları geri gönderiyorum. Bu yüzden durumumuz daha da fenalaştı, çünkü şehir merkezinden uç verst² uzaktayız ve şimdi düşünün ki, at arabasıyla ulaşım ne kadar masraf tutar, çünkü bir gidiş gelişin fiyatı beş liradır. Çok fazla söz verildiğine rağmen arabaların gelmemesi başımıza iş açtı. Arabaların masraflarını verdiğini az miktar paradan ödüyorum. Ancak sorumluluğu üstlenemem, çünkü arabaların gecikmesinde bir suçum yok. Bu masraf 1300 Lira kadardır, ayrıca Tiflis'te arabaların lastiklerini satın-almak için 680.000 ruble ödemiştım.

Daha önce belirttiğim gibi, temsilciliğimiz binası şehir dışında bulunuyor. Buranın şartlarına göre çok güzel düzenlenmiştir. Temsilciliğimizin her üyesi, Osman Bey Kartsivadze dışında, kendisini çok iyi hissediyor. Onun kalbinde ve midesinde çok ciddi hastalık var, iki defa zor kurtardık. Doktorlar rakımı düşük olan yerde yaşamasını tavsiye ettiler, dolayısıyla geri gönderiyorum. Son gelişmelerden dolayı arabaları yine de Samsun'da beklettım" gibi cümleler mevcuttur (Sakartvelos Tsentraluri Saistorio Arkivi, Pondi, 2118, Aghtsera, 1, Dokumenti 8/ Gürcistan Merkezi tarihi Arşivi, Fon, 2118,D. 1. Belge Numarası,8).

10. 02. 1921 tarihli raporunda S. Mdivani Gürcistan Dış İşleri Bakanı'na Anadolu'nun devlet nizamından bahsediyor. Ona göre bütün eyaletlerin yöneticileri, askeri komutanlar, belediye başkanları ve diğer memurlar Ankara Hükümeti tarafından atanmışlardır. Ancak, yönetim sistemi eski, Osmanlı tarzında kalmıştır. Yazar Misak-i Milliden bahsediyor ve Mili Mücadele'nin hareketlerini anlatıyor. Kendisine göre Milli Mücadelenin ilk aşamasında hareketlerin kısıtlı olmasının sebeplerinden birisi Anadolu demir yollarının İtilaf Devletleri'nin elinde olmasından kaynaklanmıştı. Dolayısıyla Milli Mücadele hareketleri ilk önce Erzurum-Sivas arasında yoğunlaştı. Raporda Milli Mücadele yöneticileri arasında var olan bir nevi anlaşmazlıktan, halkın milli hareketlere bakışından, liderlerin

² Rus Ölçüm Birimleri: 1084 metre

faaliyetlerinden, onların çalışmalarını etkileyen diğer liderlerin otoritelerinden de söz edilmiştir. Raporda Enver Paşa'nın Moskova faaliyetleri ve Ankara Hükümeti ile Bolşevik Hükümeti arasında kurulan temaslar dile getirilmiştir. İstanbul Hükümeti tarafından Sevr Antlaşması'nın kabulü atıl bir hareket diye değerlendirilmiştir. Ayrıca S. Mdivani İngiltere ve İtalya askeri güçlerinin Anadolu Topraklarından çektiğinden ve İtilaf Devletleri tarafından Ermenistan ile Yunanistan'a destek verilmesinden bahsetmiştir. Sv. Mdivani TBMM hakkında bilgi veriyor ve milletvekillerinin siyasi yanlışlıklarından söz ediyor. Raporda *“Türkiye’ye Anadolu’nun devlet nizami tamamlandığı zaman geçtik: burada valiler ve askeri komutanlar, belediye başkanları ve diğer memurlar Ankara Hükümeti tarafından yeniden atanmışlar ve hepsi Ankara Hükümeti’nin adamlarıdır. Ancak idari sistem yine de eskisi gibidir. Milli hareketlerinin sebeplerinden haberiniz vardır. Yalnız onun nasıl başladığını anlatmam gerek: Ocak 1920 yılında, İstanbul’da, Osmanlı Meclisi “Misak-ı Milli”yi kabul etti. Ancak İstanbul işgal edildikten ve önemli devlet adamlarını hapsedikten sonra, Osmanlı Meclisi Milletvekillerinin bir kısmı Anadolu’ya kaçtı, orada yeni seçimler yaptı, Nisan 1920 yılında TBMM toplantısını gerçekleştirdi ve kılavuz olarak da “Misak-ı Millînin” prensipleri hedef olarak belirlendi.*

İlk başta Milli Mücadele Hareketleri zayıftı. Anadolu yine de İstanbul Hükümeti’nin, daha doğrusu İngiliz Komutanlığı’nın elindeydi. Tabi ki, bu zayıflığın çeşitli sebepleri vardı. Özellikle, Anadolu demir yollarının İtilaf Devletleri’nin elinde bulunması milli hareketlerin başlamasına engel oluyordu. Dolayısıyla Milli Mücadele Liderleri Erzurum-Sivas Vilayetleri ile yetinmek zorunda kaldılar. Ancak buralarda da gizli çalışıyorlardı. Liderler arasında var olan anlaşmazlığa da dikkat çekmek gerekir. Hala daha Enver Paşa’nın etkisi devam ediyordu. Gerçi Enver Paşa dışarıdan etkilemeye çalışıyordu, ancak Milli Hareket liderlerinin çoğu onu kabul etmiyordu. Her zaman olduğu gibi, liderlerin çalışmalarına toplum sıcak bakmıyordu, çünkü ellerindeki geçim kaynakları kısıtlı idi ve savaştan yorgun olup rahat yaşamak istiyorlardı. Bunu da belirtmeli ki, ilk zamanlarda Anadolu’nun köy sakinlerinde İstanbul’da oturan Sultan’ın etkisi çok fazlaydı ve milliyetçiler O’nun Hükümeti’ne karşı halkı davet ediyorlardı. Bu zamanlarda Mezopotamya, Suriye ve Kilikya’da bir hareketlilik yoktu ve Kemalistler tarafından başlatılan Milli Mücadele’ye sıcak bakmıyorlardı. Bütün bunlarla birlikte Milli Hareket Liderlerinin çalışmalarını maddi yoksunluklar da güçleştiriyordu. Ayrıca, İtilaf Devletleri’n Osmanlı’ya karşı birlikte hareket ettiklerini de hatırlarsak, geçen yılın Kasım ayına kadar milliyetçilerin neden bu kadar zayıf hareket ettiklerinin sebepleri de açıkça belli olur. Ancak bu hareketlerin baştan beri manevi otoritesi vardı, çünkü bu hareket İstanbul’un işgaline ve aydınları yakalayarak Malta’ya sürgün edilmesine karşı oldu. Bütün bu zaman içerisinde Enver Paşa’nın Moskova’da Osmanlı ve Bolşevik Rusya arasında iş birliği kurması için yaptığı gayretlerin yanı sıra, Anadolu Hükümeti daha gerçek sonuçlar elde etmek için Moskova’ya Dış İşleri Bakanını gönderdi. Bu heyetin gösterdiği gayretlerin sonucu şudur ki, milliyetçiler Bolşeviklerden alınan altın sayesinde maddi imkânlar elde ederek gönüllü askeri birliklerini kurabildiler. Bu

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

birliklerin hareketleri vazifelerinden öte, bir nevi gelir kaynağına da dönüştürebildi. Onların yardımıyla en kısa zaman içinde Anadolu'nun demir yollarının çoğu kısmen kurtarıldı, çünkü bunlar bu yolları elinde tutan işgalci güçlere saldırdılar. Bu yüzden İngilizler, savaş biraz hız kazandıktan sonra, askeri güçlerini geri çektiler. Aynı dönemde İtalya işgalci güçleri de Osmanlı topraklarından çekildiler. Bu durumdan dolayı milliyetçilerin hareket alanı daha da genişledi ve demiryollarının ellerine geçmesine yol açtı. Tabi ki, Milli Hareketlerin asıl itici etkeni Sevr Antlaşması'nı imzalayan İstanbul Hükümeti'nin cılızlığı ve İtilaf Devletleri tarafından bu antlaşma hükümlerinin hayata geçirilmesi için gösterilen gayretler sayılır. Bildiğiniz gibi, İtilaf Devletleri bir taraftan Anadolu'ya Yunan ordusunu soktular, diğer taraftan ise Sevr Antlaşması'nı gerçekleştirmek için Ermenistan ordusunu hazırlıyorlardı.

Aynı amaçla İngiltere ve İstanbul Hükümeti tarafından Çerkezler'den ve Kafkasya'dan gelen diğer toplumlardan müfrezeler kuruldu, ancak bütün bu gayretlerden baştan beri sonuç alınamadı. Bildiğiniz gibi, Ermenistan tek bir darbeyle yıkıldı. Yunan orduları ise, fazlasıyla destek almalarına rağmen, ülkelerindeki durumdan dolayı ve Eskişehir mağlubiyetinden sonra zorluklar çekiyorlar. İngiltere ve İstanbul Hükümeti tarafından kurulan müfrezelere gelince, onlar milliyetçiler tarafından çok kısa zaman içerisinde yok edildiler. Ayrıca milliyetçilerin müfrezeleri İngiliz ve Fransız ordularına karşı düzenli harekete başladılar. Ayrıca kendi etki alanı diye kabul edilen bölgelerde İtilaf Devletleri arasındaki çelişmeler ve farklı hareketler kendini göstermeye başladı. Bütün bunlara Mezopotamya'da, Suriye ve Kilikya'da Avrupalılara karşı hareketlerinin artması ve bu bölgelerde yaşayan insanların sempatilerinin ilk önce Osmanlı'nın lehine duyulması, daha sonra ise yerlilerin tamamen Osmanlı tarafına geçmesi eklendi. Anılan gelişmeler milliyetçilerin hareket alanını genişletti ve daha artırdı. Bu hareketler ilk önce sanki Bolşeviklik rengini almıştı, çünkü altınla beraber fazlasıyla propagandacı geldi ve genellikle şehirlerde olmak üzere miting ve propagandalarına başladılar, çünkü köylülerin buna katılmak için boş zamanları yoktu ve şimdi de yoktur. Bu mitinglere genellikle esnaflar ve şehrin aydın sınıfı katılıyordu, çünkü bunlar Kemal Paşa'nın fikirlerini çok kolay anlıyorlardı. Bu fikirler ise Halifelik kalmak şartıyla Saltanatı kaldırmaktan ibaretti. Bu açıdan bakarsak, Bolşevikler Anadolu'da iken Anadolu Milliyetçilerine gerçekten güzel hizmet ettiler. Bütün bunlara, Enver Paşa ile taraftarların etkisini yok ettikten sonra, Anadolu Hareketlerinde yer alan ülkenin en kaliteli gücü olan ve vatani kurtarmak için fedakârlıkla savaşan gençliği de eklersek milliyetçiler tarafından bütün Anadolu'yu ele geçirdikleri ve birleştirdikleri tamamen belli oluyor. Bu şartlar ise onlara manevi otoritenin kazanmasına yol açtı ve güçlü bir devlet nizamı ile birlikte kaliteli ordu birliklerinin kurulmasını sağladı. Sonuçta, Anadolu'nun köylüsü Kemalistlerin Hükümetine tamamen tabi oldu ve maddi yardımda bulunmaya başladı. Ancak, aynı köylüler, bugün milliyetçilere yaptıkları gibi, yarın başka bir güçlere de çok kolay tabi olabilirler. Bu köylülerin karanlığı inanılmazdır!

Ankara Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti

360 üyeden oluşan Ankara Büyük Millet Meclisi Anadolu'nun yasama ve yürütme organıdır. Ancak, genel olarak meclislerde olduğu gibi Millet Meclisi'nde partilerin parlamento grupları yoktur. Burada, yanılmıyorsam 20'ye kadar milletvekili kendilerini Bolşevik sayıyor. Bunlar Bolşevik olduklarını da Millet Meclisi'nin kararlarının en sonunda desteklemekle ifade ediyorlar. Burada belirtmeli ki, mecliste farklı: İngiliz, Alman, Kafkas v.s. yönelimi olan gruplar vardır. Ancak bu grupların etkisi liderlerin gücüne ve daima grubun başında olmalarına bağlıdır. Yeter ki, lider bir yere ayrılınsın, grup bütün etkisini kaybediyor. Bunun örneği de şu olabilir – Bildiğiniz gibi, Dış İşleri Bakanı Bekir Sami Bey Moskova'da idi. Onun yardımcısı ise çok zayıf ve bütün Osmanlı eksiklikleriyle dolu Ahmet Muhtar Bey'di. Bütün kötülüklerinin yanı sıra gözünü Rusya'ya dikmişti (Rus yanlısıydı). Bekir döndü, ancak daha sonra Londra'ya gitti ve yardımcılığını Maliye Bakanı olan Ferid Bey'e teslim etti. Ancak Bekir Bey gider gitmez, ertesi gün partisi tarafından hemen Muhtar Bey seçildi. Bekir Bey gittikten sonra Kafkas yöneliminde olan parti hemen zayıfladı. Partilerin bölünmesi eskiden bizde olduğu gibi yapılıyor. Örneğin, Davit Nijaradze'nin ve diğerlerin kendi partileri olduğu gibi. Bütün konular da buna göre çözülüyor. Yukarıda bahsettiklerimi anlamak için diyorum ki, 360 milletvekilinden 200'ü imamdır, buradan her şey belli oluyor artık.

Her yıl Nisan ayından itibaren bütün milletvekilleri meclis toplantılarına katılmak zorundalar. Dört ay geçtikten yani Ağustos'tan sonra, yeter görülen çoğunluk olan 86 milletvekilinden gayrı, diğerleri çeşitli bölgelere görevlendiriyorlar. Demek ki, 86 altı milletvekili ile Milli Meclis zaman zaman toplantı yaparak yıl sonuna kadar çalışmalarına devam etmektedir. Buna göre Ankara Hükümeti, komiser adı altında, farklı makamlara Milli Meclisi Milletvekillerini atamaktadır. Komiserlerin başkanı aynı zaman Milli Meclisi Başkanındır. Gerçi hükümet yaptığı işlere bütün gayeleriyle müştereken sorumludur, ancak her gayesi öncelikle Millet Meclisine karşı sorumludur. Bu sorumluluğunun özelliği de şudur ki, hükümet üyelerinden hiç biri, başkan da dâhil olmak üzere, Millet Meclisi tarafından izin verilmeden adım atamaz. Bunlardan birisini sizlere bir örnek olarak anlatmayı uygun görüyorum: Hükümet Londra Konferansı'na katılması için gelen tekliflerin cevaplarını Millet Meclisine onaylamak için sundu. Ancak, Meclis kendisine sormadan cevapları hazırladıkları sebebiyle bütün komiserlik teşkilatını görevinden aldı. Ancak, daha sonra yapılan hükümet seçimlerinde Kemal Paşa ve eski arkadaşları yine de çoğunlukta kaldılar. Fakat komiserliğe yeni üyeler de dâhil oldular.

Henüz yeni anayasa metnini hazırlamamışlardır. Anlaşıldığı kadarıyla, bu konuda İngiliz sisteminden faydalanacaklardır: Hayat talepleri üzerine yeni kanunlar çıkarıyorlar. Örneğin, savaş, barış ve diğer önemli konuların çözümü Millet Meclisi yetkisine geçti. Sultan yetkisinde ise halifelik ve ona bağlı sivil yetkiler kaldı. Komiserlere gelince, sekiz dokuz komiser arasında başkan dâhil olmak üzere, yönetmenlik yeteneği ancak üç kişide olabilir. Kemal Paşa ve Bekir Sami Bey devlet yönetiminde yetenekli sayılırlar, diğerleri ise çok zayıftır. Ancak

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

işlere yeni başlamışlar ve bir kaç argo kelime de öğrenmişler, fakat eski Osmanlı karakterlerinden vazgeçmiyorlar. Onlarda yaratıcılık yeteneği ve devletsel düşünceler eksik olmakla beraber, farklı bir tarzda eski Osmanlı devlet adamlarına has olan gelenekler boldur. Örneğin: her kolay iş için zahmet vermek, aşırı terbiye göstermenin yanı sıra samimiyetsizlik. Bölgelerde devlet nizami ne kadar düzenli ve güçlü ise de, merkezde o kadar zayıf ve düzensizdir.

Yukarıda bahsettiğim gibi, Ankara BMM hareket programı olarak Misak-ı Milliye seçmiştir. Buna göre Enver Paşa'nın dini ve siyasi politikası olan Panislamizm, genellikle Anadolu'da yerini Pantürkizm'e bıraktı. Eğer bu durum aynen kalırsa yarın Enver Paşa yeniden başkaldırmazsa ve harekete geçmezse - çünkü bunun ihtimali de vardır- Müslümanların yaşadığı Anadolu'ya sınır olan bölgelere gelince, Misak-ı Milliye göre onlar için halk oylaması yapılacaktır. Halk oylaması konusunda ise, özellikle bazı bölgeler için, değişiklikler yapılmasına fazlasıyla karşı çıkacaklarını zannetmiyorum. Şimdilik ve gelecekte de bütün dikkatleri Anadolu üzerinde olacaktır, çünkü günümüze kadar Anadolu sağlan ve sahipsiz inek durumundaydı. Tam Anadolu'da milli devletin yeniden kurulmasına gayret gösteriyorlar. Bunların bir taraftan Sevr Antlaşmasına, diğer taraftan ise İstanbul ve Kapitülasyonlara olan yaklaşımları da bundan kaynaklıdır. Günümüze kadar temasta bulunduğum Ankara Hükümeti'nin her siyasetçisi Anadolu'yu parçalayacak ve diğer milletlere teslim edecek Sevr Antlaşmasının maddelerine katıyen karşı çıkmaktadır. Bunlar bu konudaki uzlaşmaları imkânsız sayıyorlar. Sevr Antlaşması'nı hayata geçirecek olanaklar olan Ermenistan ve Yunanistan'ı bütün gayretlerle imkândan uzak tutmaya çalışıyorlar. Bunlara göre, Ermenistan şimdilik hesaba katılacak güç değildir: Yunanistan'a karşı ise yeteri kadar askeri güç hazırlamışlar ve eğer Londra Konferansı'nda bunların taleplerine göre uygun karar alınmazsa, ordularına göre Yunan Ordusu'nun teçhizat açısından daha donanımlı olmasına rağmen ilkbaharda Yunanların Anadolu'dan kovmasını düşünüyorlar. Tabi ki, Türk siyasetçilerinden hiç birisi Avrupa ülkeleri tarafından bunlara karşı asker çıkarmasını mümkün görmüyor, çünkü bunu yapmak için en az 400 asker gerekiyor. İstanbul'a gelince, bu hükümet temsilcileri ve herkes birlikte, (samimiyetleri ne kadar doğru ve uygunsa, bu başka bir mesele) devleti yönetemeyeceğinden ve TBMM'ini İngiliz topları tehdidi altında tutmamasından, Padişah'ın iktidarının yalnız halifelik şeklinde kalabileceğinden, halka ve ülkeye hizmet etmek için ise hükümet ile meclisin Orta Anadolu'da kalacağından, bütün gayretleri sarf ederek İstanbul'un ülke dâhilinde bir bölge olarak kalacağından söz ediyorlar. Kapitülasyonlardan kesinlikle söz etmiyorlar, çünkü bunlara göre Osmanlıyı boğan kapitülasyonlardır. Ancak bana göre, iktisadi konularda bir şekilde tazminat verebilirler.

Daha önemli bir konu boğazlar konusudur. Bu konu "Misak-ı Milliye" göre çözülmüştür. Ancak, Ankara siyasetçileri bugün daha fazlasını talep ediyorlar. Örneğin: Boğazlar konularının çözüm sürecinde Karadeniz Havzası ülkelerinin görüş açılmasına, onlar arasında Gürcistan da dâhil olmak üzere, daha fazla önem verilsin.

Sevr Antlaşması ile ilgili bütün konuları çözmek ve yeniden gözden geçirmek için Bekir Sami Bey başta olmak üzere Londra Konferansı'na bir heyet gönderildi. Tabii ki, Londra Konferansı'na Ankara temsilcilerinin davet edilmesi (gerçi bu davet İstanbul Hükümeti aracılığıyla yapıldı) Kemalistlerin prestijini daha da artırdı ve mücadelelerine ek enerji kazandırdı. Gerçi Ankara, Sadrazam Teyfik Paşa başta olmak üzere İstanbul Heyeti'ne dâhil olmaktan vazgeçti, ancak aldığım bilgilere göre Londra'da onlar birlikte hareket ediyorlardı. Denilebilir ki, Ankara devlet adamları geleceğe ümitle bakıyorlar ve hedeflerine varmak için sonuna kadar mücadele etmeye hazırlar. Bahusus ki, ülkenin ekonomik durumu da bu düşünceleri teşvik ediyor.

Anadolu'nun asıl eksikliği yolların bozuk olması ve diğer kültürel faaliyetleri ile birlikte alanına göre burada oturan ahalinin azlığıdır. Anadolu milyonlarca insan besleyebilir ve yalnız bundan sonra verimli sonuç alabilir. Çünkü Anadolu hammaddenin memleketidir ve bugün insanlığa lazım olan geçim ve diğer kaynaklarıyla doludur. Bizim paramızla ölçersek hayat buralarda fazlasıyla pahalalmıştır. Ancak buranın durumuna göre fazla belli olmuyor, çünkü ahalide çokça büyükbaş hayvan ve bol ekmek (siyahı düşünmeyin) var. Bunun nedeni ise ulaştırma sıkıntısından kaynaklı ihracatın az olmasıdır ve fiyatı da gitgide düşüyor. Son iki yıl içinde alınan bol ürün ambarlara depo edilerek şimdilik bekletiliyor. Sanayi ürünlerine gelince; mütarekenin ilk yıllarında Avrupalılar bolca getirmişlerdir ve bu açıdan buralılar en azından ilk dönemlerde bu ürünlere kavuşmuşlardı. Dolayısıyla mali durumu elverişlidir: Ankara Hükümeti'nin geçen yılın 50 milyonluk bütçe, yılsonunda yalnız 5 milyon itibari açığı ile tamamlanmıştır. İtibardan kastediyorum, çünkü bazı kalemler harcanmamıştır. Örneğin Saltanat masrafları ve bazı inşaatların kredisi harcanmamıştır. Bu sebepten bütçe 86 Milyon Liralık bütçe ve 93 Milyon harcama masraflarını hedeflemiştir. Burada da 7 Milyon bütçe açığı düşünülmüş. Ancak, bununla birlikte geçen senelere göre gerçek gelir kaynakları göz önünde bulundurulmuştur. Belki de geçen seneye göre bu sene de bazı harcama kalemlerini de kullanmayabilir. Gelirin asıl kaynakları şunlardır: halk ürünlerinin onda biri, koyun ve diğer sürülerden alınan vergi ve gümrük vergileri. Gelirin büyük kısmı, örneğin 50 Milyon Lira askeri masraflardır, diğeri ise farklı makamlar arasında paylaşılmıştır. Gördüğünüz kadarıyla para bastırma makinesi bunlar için gerekli değildir.

Ankara Hükümeti'nin Diğer Devletler İle İlişkisi.

Milliyetçilerin diğer devletlerle ilişkisi hedefler ile gerekliliklerine göre belirlenmiştir. Bu düşünceler özellikle Bolşeviklerle kurulan ilişkiler için kullanılabilir. Hatta Milliyetçiler, onlarla kurulan ilişkilerin ilk döneminde Bolşevikliğin kabul edilmesini de mümkün görüyorlardı. Dolayısıyla, ilk dönemlerde Bolşeviklere propaganda yapmak için bütün imkânlar sağlandı ki, Osmanlı Bolşevikleştirildikten ve ihtilal ateşi bütün Doğu'ya yayıldıktan sonra Batı Emperyalizminin boyunduruğundan kurtulmak için yol açılacaktı.

İlk dönemlerde, henüz zayıfken ve Rusya'nın gerçek durumu ile Bolşevizmin asıl manasını tanımamışken Anadolu Hükümeti'nin böyle bir ruh hali

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

vardı. Ancak, Ankara Hükümeti gönderdiği kalabalık heyet temsilcilerinden gelen haberlere göre Bolşeviklerin gerçek yüzünü öğrendikten sonra fikirlerini değiştirdi ve Bolşeviklerin serbest propagandalarını yasakladı ve son zamanlarda da çok aktif olan Bolşevik propagandacılarını sınır dışı ettiler. Milli Mücadele'nin kuvvetlenmesine iç sebeplerin dışında İtilaf Devletleri'nin fikir değişikliği ve Milliyetçilerle münasebet kurma arzusu da etken oldu. Şimdilik, Kemal Paşa'nın beyannamesine ve görüştüğüm devlet adamlarının ifadelerine göre Osmanlı için Bolşevizm kesinlikle kabul edilemezdir. Fakat Londra Konferansında Ankara lehinde kararlar alınırsa dahi, Batı'ya karşı Bolşeviklerle siyasi ilişkilerin kurulması çok gereklidir. Bolşeviklerle siyasi ilişkilerini Kafkasya işlerinin çözülmesinde kullanmayı düşünüyorlar ve bu konuda çok büyük faktör olarak Rusya'ya sayıyorlar. Ancak, Rusya'nın Osmanlı'ya direk hem sınır ülke olmasından dolayı Kafkasya'nın kurtarılması konusunda bunlarda şimdilik bir belirginlik yoktur. Kemal Paşa ile yaptığım görüşmelerde kendisi Osmanlı için Kafkasya'nın önemine daha fazla, ancak beyannamesinde daha az değindi. Moskova'da yapılacak konferansta bu konu en önemli konular arasında yer alacaktır ve Ankara Hükümeti bu konferansa Kafkasya'da yaşayan her milletin katılmasını arzu etmektedir. Böylelikle, kendisi Kafkasya'da Rusya'nın zayıflamasını, onun diğer halklarla olan ilişkisinin kesilmesini ve üstünlük kazanmayı istiyor.

Benimle sohbet ederken ünlü bir siyasetçi şöyle bir açıklama yaptı: Bütün dünyanın korkusu olan İngiltere, Osmanlı'nın can düşmanı olan Rusya gibi parçalanana kadar insanlık rahat duramaz. İngiltere'ye karşı buna benzeri ifadelerin sebebi İngiltere'nin Anadolu'nun özlemlerine karşı çıkmaktır. Örneğin: Kendisi boğazları elinde tutmak ve Mezopotamya üzerine kontrolünü kurmak için İzmir Vilayetinin Yunanların elinde kalmasını teşvik ediyor ve ayrıca, kapitülasyonların kaldırılmamasını istiyor. Bundan başka bunlara fazlasıyla hakaret etti. Ancak, bütün bunlar Anadolu'nun sınırlarına dokunmadan önce İngiltere ile diyalog kurmak gibi Ankara Hükümeti'nin arzularına engel olmuyor. İngiltere ile dil bulmanın diğer bir sebebi ise İngiltere ile Rusya arasında yapılacak antlaşmadır. Bunlar bu antlaşmanın sonuçlarından çok korkuyorlar, çünkü söz konusu antlaşma Moskova Konferansı'nı engelleyebilir ve bu konferanstan Anadolu'nun arzu ettiği sonuçlar da alınamayabilir. Bu günlerde buraya gelen özel bir habere göre Krasin Moskova'ya İngiltere-Rusya Antlaşmasını götürmüştür. Bu haber basın ile toplum arasında büyük telaşlar yarattı.

Kilikya'da Fransızlar ve Kemalistler arasında savaşın devam etmesine ve Anadolu'da Fransa temsilciliklerinin ve Fransızca okulların kapatılmasına rağmen Fransa ile anlaşmak kolaydır, çünkü kendisi Anadolu topraklarını Osmanlı toprağı diye kabul ediyor ve yalnız kapitülasyonların kaldırılmamasını talep ediyor. Yukarıda bahsettiğim gibi, bu meselenin çözülmesi toprak meselesinin çözülmesi gibi zor değildir.

İtalya'ya gelince, bu konuda kendisi dürüst bir komisyoncu rolünü oynuyor: İşgalci güçlerini çoktan beri çıkarmıştır, Sevr Antlaşmasının yeniden revizyon edilmesini kendi zaferi diye kabul ediyor ve Ankara'da gayri resmi

temsilcisi de vardır. Onun tek derdi Osmanlı ile ticari ilişkiler kurmak ve Anadolu'da bol bulunan hammaddeyi taşımaktır. Bir kaç milyon kilo buğday götürmüştür de.

Sonunda Amerikalılar, Yunanlılar ve Ermeniler hakkında konuşmak istiyorum. Amerikalılar Anadolu'da özel şartlar içinde bulunuyorlar. Onların temsilcilikleri, hastaneleri, okulları, atölyeleri çok rahat çalışıyorlar ve genellikle Anadolu'da öksüz kalan Ermeni çocuklara yardım ediyorlar. Washington'a elçi gönderip bir ticari antlaşmanın düzenlenmesini de düşünüyorlar.

Anadolu'da yeterince Grek var. Ankara Hükümeti şimdilik onlara karşı munis davranıyor. Ancak, eğer İtalya temsilcisinin sözlerine inanırsak ve bu da abartılı değilse, Yunan işgalci güçleri İzmir merkezinde ve İzmir Vilayetinde fazlasıyla dehşet saçmışlardır. Yerli halkı kurşundan geçirmiş ve mülklerini yok etmişlerdir. Ayrıca Yunanlıların silahlı çeteleri de varmış ve bunlar Osmanlı ordusunun arkasında işgalci güçlere yardım ediyorlarmış. Bütün bunları göz önünde bulundurursak gelecekte Yunanlıların işi pek ümit verici görünmüyor. Onlar da Ermenilerin kaderini paylaşabilirler.

Ermeni halkına teessüfle, Anadolu'da Ermeni meselesi bitmiştir. Savaş öncesinde, Osmanlı Hükümeti'nin verilerine göre Ermenilerin sayısı bir milyonmuş, yerli Ermeni temsilcilerine göre ise bir buçuk milyon. Osmanlılara göre bunlardan şimdilik bütün Anadolu'da 200.000 kişi kalmıştır, Ermeni ve İtalyan yerli temsilcilerine göre ise yalnız 40.000. Onların köylerinin büyük kısmı tamamen tahrip edilmiştir. Buna rağmen, buraya gelen habere göre Wilson, Osmanlıda Ermenistan'ın sınırlarını belirlemiş ve Karadeniz'de Tirebolu'dan başlayarak Erzincan, Bitlis, Muş ve Van'ı içeriye alarak bitiriyormuş.

Bu kısa zaman içerisinde Anadolu'nun durumu ve Anadolu Hükümeti hakkında imkânlar dâhilinde elde ettiğim bilgiler bu kadardır. Görüldüğü kadarıyla, Anadolu Hükümeti'nin gücü ekonomik olarak güçlü ama cahil toplumu kendisine tamamen tabi etmekle ortaya çıkmıştır. Ancak bu hükümetin zayıflığı da aynen buradadır: Günümüz Ankara Hükümeti henüz halka dayalı hükümet değil, bir grubun hükümetidir. Buna benzer gruplar ise Osmanlı'da daha da vardır ve bunlar durum değişince şimdiki hükümeti devirip iktidarı ellerine almaya daima hazırdırlar. Diğer taraftan, bahsettiğim gibi, hammadde ülkesidir ve Avrupa pazarı olmadan yaşayamaz. Günümüzde dahi Fransızlar ve Yunanlar gizli bir şekilde buğday taşıyorlar. Gelecek zamanlarda buranın toplumu için Avrupa'nın sanayi ürünleri muhakkak lazım olacaktır, genellikle henüz ithal edilmeyen İngiliz malları. İngiltere ile ortak dil bulamazlarsa, uzun zaman dayanmaları zor olur" gibi ifadeler mevcuttur (Sakartvelos Tsentraluri Saistorio Arkivi, Pondi, 2118, Aghtsera, 1, Dokumenti 8/ Gürcistan Merkezi tarihi Arşivi, Fon, 2118, D. 1. Belge Numarası, 8).

Aynı S. Mdivani Hakimiyet-i Milliye gazetesi muhabiri tarafından Türkiye, Türk mukavemeti ve Türk-Gürcü Barış konusu üzerine sorulan sorulara "Türkler bize pek yabancı bir kavim değildirlere ve bilhassa Türkiye komşumuz olarak eskiden beri sevdiğimiz bir ülkedir. Her köşesinde hakkımızda izhar edilen büyük bir teveccüh ve hüsn-i kabul gördük. Türkler hakkındaki hissiyatımız Türklerin

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

büyüklüğüyle mütenasiptir. Anadolu çok geniş ve çok farklı anasıra malik. Bütün dünya açlıkla yıpranırken Türkiye'nin bu umumi kahta (kıtık) iştirak etmediğini görüyorum. Zaferler iktisadi mukavemetlerle mümkündür. Türkiye ise buna belagan ma belag sahip bulunuyor. Binaenaleyh başarabileceğiniz bir işe tevessül etmişsiniz ve bu sizin hakkınızdır. Esasen, bilhassa bu meseleyi hal ve tespit etmek için geldim. Türklerle iyi geçinmek, hukuk-ı hemcivariye imkanının fevkinde riayet etmek ve hatta müttefik olmak her iki tarafın menfaati icabatındandır. Bu meseleye dair şimdilik fazla bir şey söyleyemeyeceğime müte'essirim” kısmi raporunda olduğu gibi cevaplar vermiştir (Hakimiyet-i Milliye, 7 Şubat 1337/1921,No:102).

25 Şubat 1921 yılında Bolşevik Rusya Gürcistan'ı Bolşevikleştirdikten sonra Ankara'daki Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Sefirliğini feshetti. Gürcistan sefiri S. Mdivani Ankara'dan İstanbul'a taşındı (Kavrelişvili, 2013: 87) ve faaliyetlerini 1928 yılına, İstanbul'dan Varşova'ya taşınana kadar sürdürdü.

1930 Tarihli mektup, S. Mdivani'nin Rusya, Polonya ve Türkiye hakkında yapılan siyasi değerlendirmesidir. Sv. Mdivani raporunda Polonya ve Türkiye arasında var olan ilişkilere şöyle değiniyor: “Eski kural (Rusya ile savaş yapıldığında Rusya'nın komşularından en iyi silah arkadaşı olan Türkiye'dir) hala geçerlidir. Ancak Türkiye için o zamanki müttefiklik çözümlenmemiş bir problemdir. Onlar arasındaki ilişkiler henüz benim İstanbul'da bulunduğum dönemde olduğu gibi devam ediyor. Buraya gelinceye kadar Türkiye ve Lehistan arasında yakın ilişkilerin kurulduğunu düşünüyordum. Onlar arasında Kafkasya ile Ukrayna'yı bölüşmek için yapılacak gizli antlaşma hakkında geçen sene yaptığımız tartışma beni kandırdı. Neredeyse inandım ki eğer gizli antlaşma yoksa en az Türkiye'nin Rusya'dan vazgeçme emaresinin olması gerek. O zamanlarda yeteri kadar inanılabilecek bu gerçek yine kayboldu. Gizli antlaşma hakkında sözümü uzatmayacağım, çünkü bu haberi ilk veren insan bunu unutmuştur artık. Bu konudan vazgeçelim. Olağan diplomatik ilişkileri henüz düzensiz haldedir. Benim zamanımda hemen hemen bitmek üzere olan ticari ve konsolosluk konularını belirleyecek antlaşmalar henüz imzalanmamış haldedir.

*** Güvenilir kaynaktan aldığımız habere göre İran ve Afganistan'dan Türkistan'a çok fazla Basmacı dönmetedir.

Haziran ayında temsilciliklerin elçiliklere dönüştürülmesi konusu çözüldü. Büyükelçiler henüz atanmış değiller. Lehistan çoktan beri Trabzon ve İzmir'de konsolosluk açmak istiyor. Buralarda yalnız Bolşeviklerin konsoloslukları vardır. Lehistan bunların etkisinden dolayı günümüze kadar kendi fikirlerini hayata geçiremedi. Dostluk, iyi komşuluk, tahkim ve diğer uygun konuları içeren antlaşmanın imzalanması için söz de edilemiyor.

Gelir gelmez benim zamanımda İstanbul'da Lehistan temsilcisinin danışmanına ansızın rasgeldim ve aramızda bir sohbet oldu. Şimdilik bu arkadaş oradan ayrılmıştır. Onun konuşmalarından Lehistan ve Türkiye'yi yaklaştırmak için hiç bir adımın atılmadığını öğrendim. Samimi ilişkilerden ki, hiç söz edilemez. Geçen ay Zatsky adlı dostumuz İstanbul'dan döndü. Kendisi “Sizin (Kafkasyalıların) ve Bizim (Polonezlerin) her sözünde ve adımımda Türkler, İngiliz ajanlarının etkisini görüyorlar” gibi ifadeler kullandı. Yakınlarda dış siyasetinin

kökünden deęiőeceęini ve Türkiye ile Lehistan arasında yakın ilişkilerinin kurulmasını ümit etmiyor. Yalnız resmi durum devam edecektir. Aynısını İstanbul'dan geçen hafta gelen ve Türkiye'den henüz sınır dışı edilmeyen Kırmılı bir militan daha fazla kötümserlikle ispatladı. Kendisi Türkiye'nin siyasetinin deęiőeceęini ummuyor ve en yakın zamanda Resulzade'nin kaderini paylaőmasını bekliyor.

Türkiye'nin dış siyaseti yalnız İngiltere ile anlaőtıęında ve Fransa'dan kredi aldıktan sonra deęiőebilir. Bunun beklentileri bir kaç ay önce Eski Mısır Komiseri olan Lord Loid'in Ankara'ya geliőinden sonra oldu. O zaman Kemal onunla direk görüşmeler yapmıőtır. Bolşevik aleyhtarı olan Türk çevreleri bu görüőmelerden sonra fazlasıyla umutlu idiler. Ancak bundan sonra çok zaman geçti ve Kürtlerin isyanından başka yeni bir haber alınmadı. Bu isyan ise Bolşevik yönelimini daha da artırdı.

Türkiye şimdilik zorluk içindedir. Ekonomik ve mali sıkıntılar zirveye ulaőmıőtır. Devletin kredileri kesmesinden sonra ticaret ve zanaatkârlık zayıflamaya başladı. Tarım aynı durumdadır. Halkın ürettikleri tüccarların eline bir kuruő paraya geğiyor. Vezne boőtur. Bütçe beklentileri geręekleőmedi. Vergiler alınamıyor. Mayıs ve Haziran aylarında askerler ile devlet memurlarına maaőlar ödenemedi. Kibrit tekeli on milyon dolara sattılar ve böylelikle ordu masraflarını kapattılar. Bir kısmını da devlet memurlarına maaő olarak ödediler. Bütün bunlara Kürtlerin őiddetli isyanı da eklendi. Bu isyan üç aydır devam ediyor. Buna karşı üç tugay mücadele ediyor. Geręi Ankara Hükümeti operasyonun ne zaman sonuğlanacağını açıkladı, ancak çarpıőmalar devam ediyor ve Suriye'ye yakın yeni bölgelere de yayıldı. Alınan paradan kalan miktar isyanın bastırılması için harcanır ve sonra maaő sıkıntıları yine meydana gelir. Türkiye bu isyanın çıkmasında tamamen İngilizleri suçluyor ve bu düşünce geręekten çok uzak değildir. Ancak Türkler bu konuda Bolşeviklerin elinin olduğuna inanmak istemiyorlar.

Denilebilir ki, Türkiye ile yakın dostluk kuramadıkları için dostlarımızın yürekleri acıyor. Ancak acımak başka, geręek ise farklıdır. (Yerine bütün kendi "kardeőlerini" Polonya'ya götürdüler.)³

Kemal tarafından parlamenter sistemin oluőturulması ve kendi partisine karşı muhalefet bir partinin çıkarılması konusu çok kolay çözülmeli. Meydana gelecek partinin başkanı olan Fethi Bey yalnız oyuncudur, yönetmen ise Kemal'dir. Eğer geğ kalmamıősa, olabilir ki, Kemal kendi ülkesinin imdadına bir kez daha yetiőir ve ölümden kurtarır. Bu bir görevdir ve bunu çözmek için bayağı zaman gerekecektir. O zamana kadar ise benim yukarıda anlattıklarım daha geçerlidir" (Sakartvelos Tsentraluri Saistorio Arkivi, Pondi, 2118, Aghtsera, 1, Dokumenti 8/ Gürcistan Merkezi tarihi Arşivi, Fon, 2118,D. 1. Belge Numarası,18).

Sonuç olarak denilebilir ki, Gürcistan Merkezi Tarihi Arőivinde muhafaza edilen S. Mdivanin'nin raporları dönemin güçlü ülkelerinin dış politikası, Türkiye ve Polonya arasında var olan diplomatik ilişkiler, Anadolu ve bölgedeki

³ . Bu cümleinin bir kısmı asıl kaynaktan silinmiő olduğu için içeriği tam anlaőılmamıőtır.

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Ankara Sefiri Simon Mdivani'nin Anadolu...

uluslararası durumu incelemek açısından önemli bilgileri içeren önemli bir kaynaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

Svanidze, M., (2007), Turketis İstoria (1299-2000), Tbilisi/Türkiye Tarihi (1299-2000), Tiflis.

Guruli, V., (2011), 1918 Tslis 26 Maisi, Tbilisi/26 Mayıs 1918, Tiflis.

Kavrelişvili, R., (2013), Dimitri Şalikaşvilis Turkuli Dğiurebi (Sakartvelos Tsarmomadgenloba Turketşi 27 Dekemberi 1920-20 Marti 1921), Trapizoni/Dimitri Şalikaşvili'nin Türkiye Günlüğü (Türkiye'de Gürcistan Temsilciliği 27 Aralık 1920-20 Mart 1921), Trabzon.

Sürmeli, S., (2001), Türk-Gürcü İlişkileri 1918-1920, Ankara.

Dayı (Derinsu), S. Esin., (1997), Elvie-i Selase'de (Kars, Ardahan, Batum) Milli Teşkilatlanma, Erzurum.

Toidze, L., (1991), İntervenciats, Okupaciats, Zaldatanebiti Gasabwoebats, Faktobrivı Aneksiats, Tbilisi/Askeri Müdahale, İşgal ve Fiili İlhak, Tiflis.

Makaleler

Svanidze, M., (2000), Diplomatıuri Urtiertobebis Damkareba Sakartvelosa da Kemalis Turketis Mtavrobebs Shoris, Kartuli diplomatia (Tselitsdeuli)Tbilisi/Gürcistan ve Kemal'in Türkiyesi Hükümetleri Arasında Diplomatik İlişkilerinin Kuruluşu, Gürcü Diplomasisi (Yıllık), Tiflis.

Sürelı Yayınlar

Sakartvelos Respublika, 1920: Sayı № 29, Kasım.

Hakimiyet-i Milliye, (1337/1921), 7 Şubat, No:102; 9 Şubat, 1337/1921, No:104.

Arşiv Materyalları

Sakartvelos Tsentraluri Saistorio Arkivi, Pondi, 2118, Aghtsera, 1, Dokumenti 8/ Gürcistan Merkezi tarihi Arşivi, Fon, 2118,D. 1. Belge Numarası,18.